

From our point of view, the most common way to prevent the “Burnout” syndrome may be continuous psychological and pedagogical teacher's education, advanced training and learning the methods of emotional self-regulation. Furthermore, successfully chosen models of braking behavior (coping strategies) are of paramount importance to resist “Burnout” and preserve teachers' health. The search of social support should be considered the most constructive. Our research has not ended and is also expected to carry on further explanatory and preventive work concerning with the “Burnout” syndrome.

О.Г. Романовський

Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», м. Харків

ПРО ДЕЯКІ СПОСТЕРЕЖЕННЯ В ІДЕНТИФІКАЦІЇ ЗАРУБІЖНОЇ ТА ВІТЧИЗНЯНОЇ ПСИХОЛОГІЇ ЛІДЕРСТВА

Сучасні умови розвитку нашої держави вимагають оновлення системи та моделей управління на всіх її рівнях та потребують фахівців-управлінців, що володіли б не тільки професійно важливими якостями, знаннями та вміннями, а й компетентностями, що притаманні управлінцю-лідеру. Проблема лідерства почала активно досліджуватися в Україні тільки в останнє десятиліття (С. Калашнікова, О. Романовський). Вітчизняні дослідники вивчають психологічні характеристики, стилі діяльності та способи взаємодії з послідовниками, що притаманні ефективним лідерам. Робляться спроби до вивчення особливостей лідерства у різних сферах діяльності.

Разом з тим в зарубіжній науці феномен лідерства глибоко досліджується вже декілька десятиліть. В роботах психологів, педагогів, філософів, управлінців (Дж. Голд, Дж. Джеймсон, Т. Кенні, А. Мамфорд, Я. Макней, П. Ерлі) аналізуються не тільки підходи до визначення типових рис ефективного лідера, а й подаються програми формування здатності до лідерства у різних сферах суспільного життя. Важливим етапом в адаптації зарубіжного досвіду з формування здатності до лідерства до вітчизняних реалій є ідентифікація спільних та відмінних рис у підходах до вивчення лідерства.

В першу чергу варто відзначити, що й зарубіжні, й вітчизняні дослідники наголошують на тому, що динаміка сучасних суспільних змін вимагає від системи освіти готовності до підготовки фахівців-управлінців, які б володіли розвиненими лідерськими компетентностями, й були б здатними не тільки до застосування командного керівництва, а й психологічного впливу (Т. Кенні, С. Калашнікова, Я. Макней, О. Романовський).

Другою важливою спільною рисою у розумінні лідерства є надання визначного значення в реалізації лідерства емоційному інтелекту. І в роботах вітчизняних (Ю. Белікова, А. Книш, О. Романовський), і в роботах зарубіжних (Р. Бояціс, Д. Голман, Е. Маккі) вчених відзначається важливість емпатії, глибинного розуміння власних та чужих емоцій, здатності до управління емоційними станами для реалізації не формального, а емоційного лідерства в організації.

Третьою важливою спільною рисою є надання вирішального значення в психологічному профілі лідера його моральним якостям. Моральна зрілість лідера, його відданість загальнолюдським цінностям, принциповість та здатність до відстоювання своїх позицій визначають якість відносин не тільки між лідером та його послідовниками, але й між організацією та її клієнтами. Елементи аналізу феномену морального лідерства можна знайти як в роботах зарубіжних дослідників (Дж. Доріс, Р. Кіддер, Дж. Коллінз, Дж. Ноб, С. Сушер), так і в роботах вітчизняних вчених (Н. Бордун, А. Гавард, О. Романовський, В. Турчиновський).

Четверта спільна риса міститься у визнанні зарубіжними (Дж. Джеймсон) та вітчизняними (О. Романовський) дослідниками важливості довіри при побудові відносин між лідером та його послідовниками. Тільки емоційно комфортна соціально-психологічна атмосфера в колективі, що підкріплюється турботою про підлеглих може забезпечити ефективну реалізацію лідерських стратегій та планів.

При очевидній єдності поглядів науковців на феномен лідерства, ми маємо відзначити, що у вітчизняній науці суттєво страждає аспект впровадження наукових розробок у процес фахової підготовки. В той час як за кордоном десятиліттями існують магістерські програми підготовки лідерів у різних сферах діяльності, вітчизняна наука тільки підходить до розуміння важливості включення окремих курсів лідерства у систему підготовки фахівців.

О.В. Савицька

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка;

В.П. Кутіщенко

Київський університет імені Бориса Грінченка

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВИНИКНЕННЯ І ПОДОЛАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КРИЗ ПЕДАГОГАМИ ТА ПСИХОЛОГАМИ

Вікова психологія та психологія праці єдині в ідеї, що професійні кризи є невід'ємною складовою професійного становлення фахівця. Це особливий, відносно нетривалий період онтогенезу, що характеризується різкими психологічними змінами; період, пов'язаний зі змінами у структурі свідомості й особистості.

Теоретичні та експериментальні дослідження дозволили сформулювати основні наукові підходи до розгляду проблеми криз особистості, зокрема професійних криз, визначити типологію, механізми криз, чинників виникнення професійних криз, способів їх подолання тощо (Л.І. Анциферова, Л.І. Божович, Л.С. Виготський, О.М. Леонтьєв, Ф.Е. Василюка, Є.Ф. Зеєр, А.К. Маркова, Л.М. Мітіна, М.С. Пряжников, Е.Е. Симаюков, В.І. Слободчиков, Т.М. Титаренко, А.С. Москальова та ін.)

Метою нашого дослідження було з'ясування специфіки чинників ризику виникнення та захисту від професійної кризи особистості у педагогів та психологів.

Вибірка складалася з 28 студентів першого курсу – майбутніх педагогів, 21 вчителів та 19 психологів, які проходили курси підвищення кваліфікації.

З'ясування специфіки чинників ризику виникнення та факторів захисту вчителя від професійної кризи здійснювалося за допомогою анкети для виявлення кризогенних факторів і факторів подолання професійних криз учителів (О.Чоросова, Р.Герасимова).

Дослідження особливостей розвитку кризогенних факторів і факторів захисту від професійної кризи особистості засвідчило, що найбільш кризогенним з 4 чинників (відсутність перспектив, негативного впливу зовнішніх обставин, втрати сенсу життя та відчуження) у 57,5% опитаних психологів та педагогів виявився чинник негативного впливу зовнішніх обставин (середнє значення складало 4,9 бали), тоді як у студентів такий чинник має низькі показники.

При дослідженні чинників подолання професійної кризи було встановлено, що у 60,7% студентів та 71,4% педагогів найбільш вираженим фактором є орієнтація на нове, інтенції на розвиток (середній бал складає відповідно 6,5 і 6). Решта чинників подолання професійної кризи у студентів має низькі показники, а у 52,4% педагогів решта факторів (знаходження самоконтролю, знаходження цілей та відкритість світу) виражена практично однаково (середній бал складає відповідно 4,2; 6,1 та 6,9). Такі показники говорять про те, що педагог здатен ефективно долати професійні кризи особистості.

Найменш вираженим за вибіркою у 89,5% психологів виявився чинник подолання кризи – знаходження самоконтролю (середній бал склав 4,3), решта (знаходження цілей та відкритість світу) у 31,6% опитаних психологів мають високі показники (6,2 бала). Це дозволяє стверджувати, що психологи мають у своєму арсеналі чимало ефективних способів для конструктивного подолання криз професійного становлення.

Отримані результати дослідження дозволяють зробити такі висновки:

1. Фахова, зокрема психологічна, підготовка та життєвий досвід переживання криз особистості суттєво збагачують арсенал способів подолання криз професійного розвитку;